

bilo tisto! V njih je bil duh, ki nam je govoril in klical, kakor jeklo na ščit. Podobe so bile jasne in plastične, mnogokdaj celo tiste, ki jih je bil prinesel iz Jutrove dežele. Boj je bil kmalu dobojevan, o mahničijanstvu ni v naši literaturi več sledú, ideja svobodnega razvoja je temeljito zmagala. Vozili smo se jadrno naprej, po novih potih, novim ciljem naproti — kje je ostal Aškerc? Ostal je v Mahničevi dobi, in ker je tam ostal, se je pred našimi očmi pomikal zmerom bolj nazaj, v daljno daljavo. On nam govori iz preteklosti, govori zmerom eno. besedo, ponavlja jo brez prestanka, tako da nam je zmerom bolj banalna ter naposled celó odurna.

Kako se je moglo zgoditi, da je šla njegova pot tako urno in naravnost navzdol? Kako se je moglo zgoditi, da se nikoli ni okrenil, nikoli ne pogledal, kako gre čas dalje in navzgor, da nikoli ni premeril razdalja med seboj in novo generacijo ter poskusil nam kaj lepega povedati, ne pa da bi se prepiral z Mahničem in pogreval nevšečne stare komedije?

Tako se je to zgodilo:

Vse slovensko občinstvo je vedelo, vsak gimnazijec je vedel, kako in kaj da je z Aškercem. Le naši nesramni in brezvestni literarni recenzentje so vedoma lagali ter varali občinstvo in pesnika samega. Kadili so mu, povzdigovali so ga v nebesa, po krčmah pa so se norčevali iz njega. Mi drugi, ki smo vedeli, kaj nam je bil Aškerc in kako visoko je njegovo mesto v zgodovini slovenske kulture, mi se nismo norčevali, temveč sram nas je bilo v imenu te kulture in v imenu pesnikovem. Ali usta so nam bila siloma zaklenjena; tam, kjer se je ščeperila gnusna laž, ni bilo prostora za eno samo odkritosrčno besedo. Občinstvo ni verjelo tem lažnivcem, pesnik pa jim je verjel. Lagali so mu toliko časa, dokler ga niso, lahkovernega, kakor je bil, popolnoma pohujšali. Najnovejša njegova knjiga priča, da več ne vé, kaj je poezija, več ne, kaj je okus in žalibog tudi ne več, kaj je spodobnost. Da je prišlo in moglo priti tako daleč, ni kriv pesnik sam, temveč so krivi naši recenzentje, ki jim je do umetnosti in do kulture manj nego za počen groš. Kakor so ravnali z Aškercem in kako so dolgih deset let vedoma lagali o njem, je eden najgrših škandalov, kolikor jih pozna naša literarna zgodovina. —

Hudo mi je, da sem moral vse to povedati; ali mislim, da je bil zadnji čas.

Ivan Cankar.

Cvetko Golar: Pisano polje. Založil Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani 1910. 8°. 114 str. Cena broš. K 1'80, eleg. vez. K 2'80.

Prijatelj Golar je torej začutil, da stoji njegovo solnce v zenitu, da je že velik njegov dan in da je napočil čas njegove žetve. Vse tisto, kar se je rodilo skrivoma tekom mesecev in tekom let v njegovi duši, je zdaj dozorelo, sili na dan in čaka rok, ki poreališo sanje, ideale in cilje. Izdana knjiga je kos te žetve. Cela neskončnost mladosti je v njej, celo morje najraznejšega hrepenenja, ogromna, komaj pregledna vrsta pomladi in poletij. Marsikdaj je žarel mak, mnogokrat klasila njiva, zelenel gozd, se opolctaval škrjanček v višavo in vriskal. Mlado dekle je cvetelo kot roža, in samo da je sklasila njiva, je že kot nevesta jokala, a čas, brezbrizni življenski gospodar, podi vmes vihraje leto. Danes sneg in zima, jutri solnce in vesna. Pojutranjem že jasno vriskajo škrjančki, že svatuje pravljíčna in bajna kresna noč. Nevesta je postala žena, trpljenja bridkoba jo je utrudila,

„venec ji ovija čelo,
trudna v rožah je ležala.“

20*

Lani, v tistem času je to bilo, ko je pomlad najsočnejša, je hrepenenje tako kipelo, da se je igrala domišljija z zvezdami kakor otrok s ponarejenimi zlati. Solnce se je dvigalo iz mokrih morskih poljan in se vozilo z zlatimi uzdami, z vihro v kolesih po blesteči zarji na jutranjo nebesno planoto. Pozneje, v kresni noči, se je našla cesta do visokih zvezd. Naš pesnik si jih je nasul polne dlani, sejal jih krog sebe po svojem nebu, gledal, kako švigajo bliski iz njegovih rok, kako se kotalijo vsenaokoli zlata nebeška semena in poslušal, kako zveni in poje njegova poljana. V takem bogastvu je sklenil, da pojde po svojo čisto devico, po kraljičico zvezd. Gotovo je namreč:

„Polje se bliskalo bo in zorelo —
koliko je jasnih cest!“ —

Vrste se lepi časi.

„Polje moč, mladost, v njej spe cvetovi,
radost sreča v prsih mi šumi
s sladkimi, bleščečimi glasovi.“ —

Pesnik diha dan, diha žarke božje in srce mu je kot roža rdeča, ki odklepa svoj kelih in klije k solncu

„po nebeški luči hrepeneča.“

Ljubezen trka na vrata. Kje je deklica, da bi šla svatovat, ko

„že zasijala prečista je zarja,
svetla ljubezen gori iz viharja.“

Tam na samem se beli med brezami samotna hiša, ali ne bi izvolilo tam domovati zaljubljeno srce in noč in dan svatovati z zaljubljeno nevestko? Ona je vendar tako divna in njene oči so tako čarovite, da jo človek prosi, naj mu podari njih lesk. V času bogastva se živi zdaj, nebeška zarja je na razpolago. Ženin stopi v plamenečo reko, potopi se v žarečo luč in zajme polno zlate zarje in plane iznenada k svoji dragi:

„Ná ti zarje, moja mila,
ali ne bi me ljubila?“

Ali minila je pomlad, poletje je odzorelo, prišle so oblačne zimske noči brez zvezd in z njimi mračne misli, ki spijo v razžaloščenem srcu. Tekom takih žalostnih dob se je vse izpremenilo. Zopet pride pomlad, zopet poletje, ali davčina se ne vrne.

„Mak žari, mak žari,
kje si, dekle moje ti!“ —

Še se živi burno in nagloma, ko se stori noč in pride visoka devojka, vsa blede in strastna in slična boginji. Ali spomin na te dogodke mrzi, srce je nesrečno in se potaplja v resignacijo:

„To ljubezen bila ni
čarobna in sladka,
to je bil le prazen sen,
samo blodnja kratka.“

S čim je Janček, sirotek črni, posejal njivo, ko mu je dozorela namesto žita stoklasa trava? Kje je dekle, ki ga zdaj mara? In Janček odgovarja:

„Saj oral in kopal in sejal
sem vse dolgo leto,
v solncu sem kot oglje počrnel,
vse mi je zakleto.“

Zdaj je šlo vse za gore. Radost in mladost in njen jasni žar.

„— in ako sreča mimo gre,
uzreči me ne more.“ —

— — Opisal sem del te knjige in jaz mislim in čutim, kako se vse vije in ziblje v zanosu bogate pesniške duše, kako vse iskri v bleščečih primerah in se razliva po čustvenih prsah kot lava. Dandanes, ko vse mrgoli pesmi brez poezije, je človeku ob taki zbirki toplo in prijetno. Čitati tiskane verze in lahko nekaj čutiti zraven, lahko se vdati razpoloženjem tistega, ki jih je napisal, to je vendar še vedno nekaj zanosnega, nekaj takega, kar si želi vsak pravi prijatelj in poznavalec literature in poezije. Prijatelj Golar je kot pesnik domač človek, sin naših polj, našega neba in naše zarje. Lastna mu je mehka in prava slovenska nprav, ki se raztaplja v njegovih verzih v iskrena čustva in razliva svoj vpliv v opisih in primerah mogočnega in visokega pesniškega zanosu. Ni mislec, pač pa umetnik. Kar čuti — in naj bo vsakdanje, izraža s takim besednim slikanjem, da postane vse nevažno važno, vse nezanimivo zanimivo in vse hladno in brezdušno toplo in prisrčno. Domišljija divja z vsemi svojimi slikovitostmi, ki so ji lastne, po tej knjigi kakor razbrzdani konji. Vsa priroda živi, poje in vriska. Zlato pšenično klasje sanja zlate sanje, srebrni mesečni srp potuje po nebu, da požanje pšenico, naših polj kraljico, poljska roža zlatica se pogovarja s kumom o cekinih, v poljani svatuje rdeči mak z družico purpalo, siak jezdi na suhem ovsu in napiva zakonski sreči, rž pleše, čmrlj gode, škrjanček je svat, ki vriska in se opoteka v višavo. Zarja se raztaka po gorah kot reka, solnce hiti po nebu kakor bleščeče obrzdani belci, mlada devotka ima take oči, da pogleda samo na mesto in že tli in gori s plamenom. Narava daje Golarju sploh vsega. Po noči gre v rjojenje razdivjane nevihte po nebeški ogenj,

„— da trudna duša mi k svetlobi vstane,
razplameni se v meni moč.“

Celotna zbirka ima na sebi znak in specijalnost domače grude. Ni mesta v njej za mednarodnost, ki daje tudi pravim umotvorom noto malenkosti in brezizraznosti. Kdor pozna narod in njegovo bivališče, bo tudi vedel, da je ta knjiga last in sad njega in njegove zemlje. Tam, kjer nima domača pesem širokih in čvrstih tal, to je v epiki, tudi tam ni zašel avtor v romančni in baladni ton mednarodne evropske poezije. Obrnil se je k bližnjemu bratskemu narodu na jugu, se tam udomil in se okoristil z vsem tistim, kar mu je bilo potrebno za zadnji ciklus njegove zbirke. Opisal nam je slavne zmagovalce-junake, visokostase devotke, ki zastrupljajo te junake z otrovom temnordečih, rujnih ustnic, se jih ovijajo strastno, žarko in jih mamijo z belino svojih životov, povedal nam je o stari babi, ki se prepira z mlado devo za ljubezen in srce mladega Ivana, zalega pastirja, in o hajduku, ki se plazi v črni gori po skalah in gleda z volčjimi očmi za plenom. Ali devotka ima o njem posebno sodbo.

„Da, razbojnik si, hajduk, moj dragi,
s črnimi si me očmi urekel,
v robstvo sladko zakoval, zaklel me!“ —

In v krajih južne poezije se dogodi še naslednje čudo: Lepa Naja se moži, stopi v gozd in povabi vitki javor na svojo ženitnino. In javor pride med šumom svatov: v črnih škornjih, v bujni zeleni kučmi in ves košat in okoren. Sedi med njimi, se brati in trka, zvrne celo vedro vina in se odguga v svoj zeleni dom, v svojo solnčno hišo.

Nov svet se odpira čitatelju, ki prebira Golarjeva dela, cela dežela poetskih sanj mu hušknje v obličje in ga zamami. Jaz, ki pišem te vrste kot nekakšen obstranski komentar k pričujoči zbirki, bi želel, da bi imel nekoč več časa in več prostora in bi se mogel razmahniti na levo in desno v premostrivanju izvirne vsebine, individualnega mišljenja in v opisih nenavadne, vihrave in žehteče in plameneče fantazije in primer, ki srečavajo čitatelja ob vsakem koraku. Za enkrat pa se obračam do vse sloveče slovenske publike in povprašujem brez poze in prav prijateljsko: Ali že imate Golarjeve pesmi? Ako jih še nimate, ali ne bi izvolili? Poglejte, solnce je v zenitu, velik je že dan, treba je preklicati starodobne verze:

„Naj si s tinto prste maže,
pevcu vedno sreča laže.“ —

Milan Pugelj.

Janka Kersnika Zbrani spisi. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Zvezek V. (1907—1909) 8°. 415 str. Cena broš. 3·50 K. — Zvezek VI. seš. 1. (1910). 8°. 255 str. Cena broš. 2·50 K.

Kersnikovi zbrani spisi so s petim zvezkom končani. Kersnik je v prvi vrsti romanopisec, tam je težišče njegovega dela, zato so romani zasedli prve prostore zbranih spisov; peti zvezek pa obsega v pestri mešanici, kar je še ostalo: pesmi, šaloigro „Berite Novice!“, leposlovne in politične listke, kritike in dr. Prijateljev komentar. — Šesti zvezek je namenjen življenjepis in oceni pisatelja. V prvem sešitku je došel življenjepis do l. 1874., ko je Kersnik dovršil v Gradcu pravniške študije.

Svoje literarno delovanje je začel Kersnik že v zgodnji mladosti in sicer s pesmimi, ki so mu ostale ljube tudi pozneje; hranil jih je v skrbno zavitih zvežčičih. Kersnik je imel brezdvomno lep liričen talent, to vidimo iz premnogih pesmi; že Stritar je hvalil njih narodni ton, želel pa je večje jasnosti. Nekatere spominjajo na Jenka ali Heineja, posebno ljubke so Dekliške pesmi. Snov jim je erotična, deloma tudi domoljubna. Dr. Prijatelj je ocenil njih vrednost in razkazal tudi razpoloženje, iz katerega so nastale te drobne cvetke. — Med Kersnikove spise je sprejeta tudi šaloigra „Berite Novice!“ in sicer z večjo pravico, nego jo je Levec uvrstil med Jurčičeve. Na podlagi rokopisa je dr. Prijatelj dognal lastnino Kersnikovo in v tem popravil dosedanje netočno mnenje. — Urednik se je odločil sprejeti tudi Kersnikove politične podlistke med zbrane spise. Naj mu ne bo žal truda! Pridobil si je zaslugo, da nam je Kersnika kot podlistkarja šele odkril. Zbral je vse važnejše podlistke in jim dodal potrební komentar, brez katerega bi za večino današnjega pokolenja ne bili več razumljivi. Težavno, a tudi kočljivo delo! Saj je treba poseči po osebah, ki še zdaj živijo, in nikomur ni ljubo, če se opozori na njegovo mladostno stremljenje, od katerega se je oddalil v poznejšem življenju, morebiti ne brez sebičnih namenov. Toda dr. Prijatelj se je smatral dolžnega, podati „o važnejših možeh popolno in vsestransko sodbo“.

Leta 1884. so se prepirali, kdo je prvi pisal podlistke. Gotovo je, da je Kersnik njih pravi začetnik in najboljši zastopnik; tega se je tudi sam zavedal, ker imenuje druge svoje epigone. (Zbr. sp. V., str. 251.) Kersnik je dal podlistku literarno vrednost in nas v tem spominja na Čeha Nerudo, čigar nedeljske feljtone v Narodnih Listih so ravno tako težko pričakovali kakor Kersnikove. Imel je poseben dar, a čutil je tudi notranjo potrebo, kramljati o vsem mogočem v lahkem tonu. Že v dijaških letih je točno pisal svojo beležnico, kot jurist pa je skoro